

ПОСТАТЬ ІГНАЦІЯ ЯНА ПАДЕРЕВСЬКОГО В ІСТОРІОГРАФІЧНИХ СТУДІЯХ

В історії Правобережної України є чимало сторінок дотичних до історії Польської держави. Це пояснюється довгочасовою приналежністю української держави до складу Речі Посполитої, як держави обойми народів – Польщі та Литви. значну територіальну, етнічну й господарську частину цієї держави становили українські землі, зокрема такі її регіони як Підляшшя, Волинь, Київщина, Брацлавщина, Чернігово-Сіверщина. Річ Посполита була утворена внаслідок тривалих переговорів на відомому Люблінському вальному сеймі 1569 р. Автор цього повідомлення вважає цю подію втраченим шансом українського державотворення в європейському напрямку.

Зрештою це призвело до тісного переплетіння багатьох сторінок політичної, господарської, культурної історії польського та українського народу на теренах Правобережної України. У першу чергу це стосується персоніфікованої історії, тобто життя та діяльності видатних постатей. Які творили славу Речі Посполитої, які були уродженцями української землі, не відділяли себе від польського народу, вважали себе приналежними до європейських культурних традицій. Таких імен можна навести чимало. Це і нащадок українського княжого роду Адам Чарторийський, освітні діячі Тадеуш Чацький та Гуго Коллонтай, повстанець козакофіл Міхал Чайковський, історики-краєзнавці Олександр Пшездзєцький. Казимір Пулаский, Тадеуш Стецький, революціонер Ярослав Домбровський та багато інших, перелік можна продовжити.

З-поміж таких видатних діячів своє помітне місце має по праву зайняти Ігнацій Ян Падеревський. Розумію, що дещо дивно звучить фраза «має зайняти своє місце» до відомого у Польщі та й Європі і Америці діяча роки життя якого були 1860 – 1941, який уже завершив свої земні справи, високо оцінений у Польщі і за її межами. Однак як уродженець Правобережної України, який довгий час проживав у Житомирі, залишається тут малознаним. Підставою для такого висновку можуть послужити дві публікації на шпальтах часопису «Głos Polonii» (№ 13 – 14, 15 listopada 2015), де опубліковано статті Єжи Рудницького [6] та Георгія Мокрицького [4], які у першу чергу доказують необізнаність мешканців міста Житомира та його управлінських урядів із життям та діяльністю І.Я. Падеревського. Тому завданням науковців, краєзнавців міста та області є популяризація особи цього видатного діяча як музиканта, композитора так і видного політика відновлюваної польської

держави. Метою цього повідомлення є аналіз постаті І.Я. Падеревського в історичній літературі, що покликано допомогти краєзнавцям Житомирщини у подальшій популяризації цього діяча, новим дослідженням його біографії пов'язаної із нашим краєм.

Діяльність І.Я. Падеревського можна розділити на два напрямки. У першу чергу він прославився як видатний піаніст, композитор, диригент і поруч із цим був впливовим політиком, державним діячем відновлюваної Польщі, обіймав посаду міністра закордонних справ (у 1919 р.), був у складі державної делегації, яка представляла Польщу на мирній конференції у Парижі, де було підписано відомий Версальський договір, котрий знаменував завершення Першої світової війни, був представником польської держави у Лізі Націй, виконував інші важливі політичні акції.

Ці два напрямки у діяльності Ігнація Падеревського важко розділити. Популяриність його як піаніста та композитора сприяла вирішенню ним політичних проблем пов'язаних із долею польської держави.

Незважаючи на таку його відомість все ж можемо констатувати, що постать Ігнація Падеревського не належним чином досліджена і спопуляризована в історичній літературі.

Невеликі замітки про його діяльність зможемо віднайти на сторінках деяких енциклопедичних та довідкових видань, як то «Historia Polski. Słownik encyklopedyczny», «Słownik historii Polski i świata». Це невеликі гасла довідкового характеру, які лише нагадують про життя та напрямки музичної та політичної діяльності. Поруч із цим хочу відмітити, що на сторінках такого цікавого та корисного видання як «Encyklopedia Kresów» (Kraków, [б.п.] – 558 s.) ми не знайдемо статті про І. Падеревського. Хоч на її сторінках зустрічаємо багато статей присвячених різним проблемам української історії від часів Київської Русі до сучасності. У тому числі поважне місце займають матеріали присвячені життю та діяльності багатьох поляків уродженців Правобережної України, котрі працювали в царині польської та української культури.

Невелику інформаційну замітку про життя та діяльність І. Падеревського знайдемо на сторінках часопису «Kalendarz Opolski na rok 1971» авторства Петра Шверца. Така ж замітка є на сторінках «Rocznika Polskiej Akademii Literatury (Warszawa, 1937. S. 256.)

Низка праць присвячені діяльності І. Падеревського як піаніста та композитора. Зокрема музичну творчість І. Падеревського досліджувала Малгожата Перковська-Вашек. Вона видала кілька книг. Одною з перших стала праця «Diariusz koncertowy Paderewskiego» (Краків, 1990). І більш узагальнюючою є її монографія «Paderewski i jego twórczość» (2010. 532 с.). Ця праця підводить певний підсумок багаторічних досліджень авторки композиторського і музичного доробку І. Падеревського і його особистості як артиста, проаналізувала його творчі плани, стосунки з митцями багатьох країн. Дослідниця констатувала, що, незважаючи на значну кількість дослідників,

дослідників постать Ігнація Падеревського іще залишається в тіні інших композиторів і музикантів.

Цікавим популярним виданням є збірник есеїв «Z panteonu wielkich polaków. Ignasy Jan Paderewski» за редакцією Казимира Чека. Серед них нарис багатьох авторів, з поміж них історики, музикознавці, артисти, як польські так і закордонні, які поділилися своїми враженнями про особистість І. Падеревського, вони висвітлюють різні сторони таланту митця і спрямовані на поширення відомостей про його життя і творчість.

У польській історіографії є низка публікацій, які відображають політичний аспект діяльності І. Падеревського. Політичну діяльність І. Падеревського дослідники започатковують із 1908 р., коли за його ініціативою скульптор Антоній Вівульський виготовив пам'ятник на честь перемоги польських військ під Грюнвальдом 1410 р. Цей пам'ятник був відкритий у Кракові у 1910 р. де І. Падеревський виступив із патріотичною промовою. Цей епізод відображений у книзі політичного діяча Романа Дмовського «Polityka polska i odbudowa Państwa».

В роки Першої світової війни І. Падеревський активно займався дипломатичною діяльністю, спрямованою на пропаганду і захист інтересів польського народу. У Швейцарії він заснував Центральну Агенцію Польську, осередки якої були відкриті у Парижі, Лондоні, Римі та Вашингтоні. Пізніше ця організація та її філії потрапили під вплив іншого політичного об'єднання польської еміграції – Комітету Народового Польського, лідером якого був Роман Дмовський.

Окрім того І. Падеревський збирав кошти для постраждалих від бойових дій. Разом із відомим письменником Генриком Сенкевичем він організував у Швейцарії Комітет допомоги жертвам війни у Польщі [3].

У 1917 р. митець став представником у США Комітету Народового Польського, який очолював Роман Дмовський, виступав із промовами перед представниками польської діаспори в США. Очевидно, така його активність поруч із іншими польськими діячами мали наслідком те, що питання про польську незалежну державу не пройшло повз увагу американських політиків. У листопаді 1916 р І. Падеревський мав зустріч із новобраним президентом США Вудро Вільсоном. Президент висловив свою прихильність ідеї відбудови незалежної Польщі. У своїй першій офіційній промові у Сенаті В. Вільсон згадав про нову Польщу та її право на «доступ до моря». І як наслідок у відомих 14 пунктах В. Вільсона, оприлюднених 8 січня 1918 р. у тринадцятому пункті йшла мова про «об'єднану, незалежну та автономну Польщу з вільним, необмеженим доступом до моря» [1].

Найбільш яскравою сторінкою політичної діяльності І. Падеревського є його робота на посту прем'єра і одночасно обіймав посаду міністра закордонних справ у 1919 р. Це був другий уряд відновленої польської держави. Сам І. Падеревський був певною сполучною ланкою між

Ю. Пілсудським і політичним табором Романа Дмовського. Разом із останнім він був делегатом від Польщі на Паризькій мирній конференції. Цей аспект його діяльності відображений у праці Євгенія Ромера «Pamiętnik Paryski 1918-1919» (Т. 1., 2010. – S. 25). На думку Ю. Пілсудського, особистість І. Падеревського гарантувала єдність польської делегації на конференції, примирення правих і лівих політичних сил, що мало сприяти просуванню польського питання у такий важливий для Польщі історичний момент.

Як відомо рішення конференції, закріплені у Версальському договорі, підвели підсумок Першої світової війни. Вважають, що І. Падеревському не вдалося досягнути усіх вимог польської сторони на конференції, але тут він зарекомендував себе вмілим дипломатом.

У цей же час І. Падеревський підтримав ініціативу генерала Тадеуша Розвадовського по створенню Американського легіону для боротьбу з більшовицькою Росією. В результаті цієї ініціативи постала польсько-американська льотна ескадра імені Тадеуша Костюшка у складі збройних сил Польщі. Невеликі замітки про діяльність уряду І. Падеревського є у Ришарда Ясковського. Дослідники однак не оцінюють його діяльності: цей безпартійний уряд піддався критиці як зліва так і справа. Сам І. Падеревський усвідомлював перехідний характер свого уряду і в грудні 1919 р. подав у відставку (Jaskowski R. Rząd premiera Ignacego Jana Paderewskiego). По цьому став представником Польщі у Лізі Націй однак у 1921 р. полишив і ці обов'язки.

Високу оцінку діяльності І. Падеревського в урядових структурах новопосталої держави дав професор Міхал Копчинський. Історик зазначив, що його авторитет, який походив від його слави й відомості в європейських колах, поширювався далеко за межі урядових кабінетів, він був символом єднання, історик назвав І. Падеревського справжнім світилом першого польського уряду [2].

Після виходу у відставку, І. Падеревський виїхав за кордон, спочатку у США, потім оселився у Швейцарії. Усе ж і після цього він не припинив політичної діяльності. Митець цікавився справами в середині польської держави. У 30-х роках він примкнув до опозиції, яка виступила проти політики санації. У своїй садибі Моргес у Швейцарії разом із Вінцентом Вітосем, генералами Владиславом Сікорським та Юзефом Галлером став ініціатором створення опозиційної організації, яка отримала назву Front Morges. Це було політичне об'єднання польських однодумців, котрі виступали за демократизацію життя у державі, проти політики санації Ю. Пілсудського. Назва походила від назви поселення у Швейцарії, де на той час проживав І. Падеревський і де було ухвалено рішення про створення цього об'єднання [5].

В кінцевому рахунку організація не знайшла належної підтримки в Польщі. Як вважає англійський історик Норман Дейвіс, організація не досягла успіхів у впливі ні на внутрішню ні зовнішню політику Польщі. Все ж

кандидатура І. Падеревського розглядалася на пост президента держави і сприяла більш тісним стосункам І. Падеревського із Владиславом Сікорським, ідеї, котрі висловлювали члени організації у недалекому майбутньому мали втілення у діяльності уряду В. Сікорського на еміграції упродовж 1939 – 1943 рр. [7].

Ігнацій Падеревський підтримував й інші ініціативи, спрямовані на демократизацію життя польської держави. Незважаючи на поважний вік, він не залишився осторонь бурхливих подій спровокованих початком Другої світової війни. Митець-політик очолив, утворену у грудні 1939 р у Франції Раду Народову Речі Посполитої. Його швейцарська садиба у Моргесі залишалася важливим осередком польської політичної еміграції. У серпні 1940 р він переїхав до США, щоб там продовжити працю на користь польської державності. Смерть у 1941 році припинила бурхливу політичну діяльність цього видатного представника польських патріотичних сил.

Звернемо увагу і на публікації джерельного матеріалу про І. Падеревського. Особливий інтерес становить збірка «Archiwum polityczne Ignacego Jana Paderewskiego – T. VI. 1915 – 1941. – Warszawa, 2007. – 414 s.». Опубліковані тут документи, були передані Анною Аппелтон, дочкою Сильвіна Стракача, який був секретарем І. Падеревського, а також матеріали подаровані Вандою і Карією Томчиковськими презесками фундації польської культури і мистецтва у Сан-Франциско Осередку історії польської музики імені І. Падеревського при Ягеллонському університеті.

Названий том містить сеймові стенограми з часів виконання ним посади прем'єра, делегата РП у Лізі Націй, а також приватні документи, з-поміж них і остання версія його тестаменту за 1930 р. Збірка містить і його патріотичні промови до поляків у Чикаго у лютому 1916 р, на зустрічі з польськими дітьми у Нью-Йорку і деякі промови уже з часів Другої світової війни.

Мають викликати інтерес і мемуари Ігнація Падеревського. У 30-х роках він продиктував їх американці Марі Лавтон. Перше видання їх англійською мовою з'явилося у 1939 р. На сьогоднішній день у перекладі польською мовою вони шість разів перевидавалися, вперше польською у 1961 р. Цей мемуарний твір охоплює період від раннього дитинства до 1932 р. Ці мемуари є щирим не позірним життєписом артиста, політичного та громадського діяча. Тут представлено стан справ за кулісами видимого життя артиста, титанічну працю, невтомні пошуки. У них переважно мова йде про концертну діяльність, знаходимо чимало анекдотичних випадків із життя І. Падеревського. Це дало підставу деяким критикам відгукнутися про цей мемуарний твір як про симпатичну книжку і зазначити, що І. Падеревський міг би й більше розповісти про музику й життя загалом.

Підсумовуючи можна зазначити, що І. Падеревський як відомий піаніст і композитором довгий час був символом польської музики не лише у себе на Батьківщині, але й цивілізованому світі. Така відомість давала йому

можливість бути ефективним амбасадором польських справ на міжнародній політичній арені. Він умів їх вчасно представити у потрібному місці перед впливовими політиками, користуючись своїми знайомствами і популярністю. Його життєвий шлях може служити показником того що може зробити великий талант у поєднанні із сильною волею для своєї держави, для нації, репрезентантом якої він є. Його постать може служити взірцем для сучасних та майбутніх політиків, взірцем вірного служіння своєму народу.

Література та джерела

1. Дейвіс Н. Боже ігрище. Історія Польщі. – К.: «ОСНОВИ», 2008. – С. 734.
2. Падеревський [Електронний ресурс] — Режим доступу: File:F:/Падеревський/бул łącznikiem między Dmowskim a Piłsudskim.html
3. Польша. Нарис історії. – Варшава, 2015. – С. 215.
4. Mokrycki G. Kogo nie zadowolił Paderewski// Głos Polonii – № 13 – 14. – 15 listopada 2015. – S. 48 – 49.
5. Historia Polski. Słownik encyklopedyczny. – Warszawa: wydawnictwo Europa, 2006. – S. 90.
6. Rudnicki J. Bez kompromisu. Spór wokół pomnika Paderewskiego// Głos Polonii – № 13 – 14. – 15 listopada 2015. – S. 46 – 47.
7. Słownik historii Polski I świata. – Katowice, 2000/2001. – S. 69.

***

УДК 908

БЕРЕЗА Ю.М.

(с. Самгородок, Козятинський р-он, Вінницька обл.)

ПІНХАС КРАСНИЙ ЯК ДІЯЧ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ

Сьогодні, коли наша держава вкотре відстоює свою незалежність та територіальну цілісність, досить актуальними є уроки столітньої давності — доби Української Народної Республіки. В цьому відношенні актуальним є дослідження про діяльність українських політичних діячів з вирішення проблеми національної політики і державотворення періоду Української революції 1917-1921 рр.

Одним із таких українських діячів є міністр єврейських справ кількох урядів Директорії УНР, член Української Центральної Ради Пінхас (Піна) Абрамович Красний, якому в минулому році виповнилося б 130 років (135років за деякими довідковими виданнями) від народження [13, с. 117].

Пінхас Абрамович Красний народився 1886 р. в родині Абрама Красного — управителя (орендаря) ферми самгородоцького поміщика Ребендера в поселенні ферми Софіївка бувшої Самгородоцької волості Бердичівського повіту Київської губернії (сьогодні це мікрорайон села в межах с. Самгородка